

KATRÍN AXELSDÓTTIR

NEITANIR, EDDUKVÆÐI OG RÚNARISTA

1.

ÞEGAR FJALLAÐ er um skýringar á fornum vísnum er stundum nokkuð óvíst hvernig skilja beri neitanir. Þar er einkum um að ræða neitunarviðskeytin *-a* og *-(a)t* og neitunarorðin *ne* og *né*. Ekki hefur verið til neitt yfirlit um notkunina. Skýrendur hafa haft við fátt að styðjast og skýringar hafa þá stundum verið grundvallaðar á ágiskunum eða tilfinningu. Úr þessu hefur verið reynt að bæta (Grønvik 1997, Katrín Axelsdóttir 2001).

Hér verða athugaðir fimm staðir í fornum textum. Þeir eru þessir:

Gríppispá 53

Atlamál 96

Rúnakefli frá bryggjunni í Björgvin, N B265

Gríppispá 49

Hamdismál 13

2. Gríppispá 53

Gríppispá, 53. vísa, hefst á þessa leið:¹

‘Sciliomc heilir!

Munat scōpom vinna,

nú hefir þú, Grípir, vel

gort, sem ec beiddac;

Orðið *mun-at* í annarri línu hefur oft verið túlkað sem 3.p. (t.d. *Edda* 1975: 150, *The Poetic Edda* 1996:150). En línan hefur einnig verið skýrð á þessa leið: ‘Non credo fata vinci’ (*Edda Sæmundar hinns fróða* 1818 II:147) og ‘ég

¹ Í þessari grein eru textar eddukvæða teknir úr *Edda* I 1962.

mun ekki sporna við örlögunum' (*Eddukvæði* 1976:318). Þarna hefur *mun-at* verið greint sem 1.p.

Þá er að líta á notkunina annars staðar. Í Konungsbók eddukvæða (GKS 2365 4to) eru 48 dæmi um 1.p. með neitunarviðskeyti, og persónuviðhengið *-k* er með í öllum dæmunum (Katrín Axelsdóttir 2001:36). Í dróttkvæðum er viðhengið einnig langoftast haft með. Í 63 dæmum um 1.p. er því aðeins sleppt tvisvar og þrjú dæmi bætast við ef lesbrigði eru talin með (Katrín Axelsdóttir 2001:55–56). Elsta dæmið um að viðhenginu sé sleppt er í handriti frá því upp úr miðri 13. öld, og hin dæmin fjögur eru frá 14. öld til um 1700. Enn fremur væri viðbúið að persónufornafnið *ek* eða viðhengið *-k* kæmi einnig næst á eftir sögn með neitunarviðskeyti, en þannig háttar til í yfirgnæfandi meirihluta dæma bæði í eddukvæðum og dróttkvæðum (Katrín Axelsdóttir 2001:36, 55).

Persónuviðhengið *-k* var nær alltaf haft með í 1.p. Í Grípisspá stendur *mun-at*, en ekki *munk-at*. Þarna er sennilega um að ræða 3.p. og ópersónulega setningargerð: 'ekki verður spornað við örlögunum'.

3. Atlamál 96

Atlamál, 96. vísa, hljóðar svo:

Léztu þér alt þiccia,
sem ecci væri,
meðan lǫnd þau lágo,
er mér leifði Buðli;
gróftu svá undir,
gerðirat hlut þiggia.
Sværo léztu þína
sitia opt grátna,
fanca ec í hug heilom
hióna vætr síðan.'

Orðið „gerðirat“ er leiðrétting í útgáfu. Í Konungsbók (43v.26) stendur „gerþit“.

Vísuorð 5 og 6 hafa verið skýrð þannig: 'þú grófst svo undan (velsæld minni), að ég uppskar ekkert' (*Eddukvæði* 1976:460). Samkvæmt þeirri skýringu er *gerði-t* 1.p.et. Það stenst ekki því að mynd fyrstu persónu með neitunarviðskeyti hefur nánast alltaf persónuviðhengi, sbr. Grípisspá 53. Myndin

ætti að vera *gerðig-a*. Enn fremur mætti búast við því að *ek* eða *-k* kæmi á eftir sögninni. Þetta stenst því ekki.

Önnur skýring er á þessa leið: „du brachtest es durch deine wühtarbeit dahin, daß man (d.h. ich) nichts erhielt“ (Sijmons & Gering 1927–1931 II:405). Þarna er orðmyndin *gerði-t* greind sem þriðja persóna ('maður gerði') en merkingin er talin vera 1.p. Kock (1922:290) lagfærði textann og taldi að myndin hefði verið *gerðir* (2.p.).² Dronke (1969 I:139, 96) tekur í sama streng en segir þó „the phrasing remains awkward“. Þýðing hennar á línunum tveimur er á þessa leið: „You undermined us so, you got your portion“. Að áliti Kock og Dronke er engin neitun í þessum línunum.

Hér má til samanburðar líta á myndirnar *kvelja-t* og *deili-t* í Völundarkviðu 33 og Sigurdrífumálum 24. Þær hafa jafnan verið taldar boðhátarmyndir.³ Engin ástæða er til annars en að telja að þar sé á ferðinni viðtengingarháttur nútíðar, sbr. samhengið í vísunum:

...
at þú qveliat
qván Völundar
né brúði minni
at bana verðir,

...
at þú þingi á
deilit við heimsca hali;

Í fyrri vísunni er önnur sögn, *verðir*, í viðtengingarhætti nútíðar. Fráleitt er að ætla að *kvelj-at* sé í öðrum hætti. Líklega hafa *kvelj-at* og *deili-t* verið taldar boðhátarmyndir því að þetta eru óvæntar myndir í viðtengingarhætti. Búast hefði mátt við *kvelir-at* og *deilir-at*.

Þá má gera ráð fyrir að reglan (eða þróunin) hafi verið þessi: **deilir-at* > **deili-at* > *deili-t*; **kvelir-at* > *kveli-at* > *kvelj-at*. Þarna fellur persónuendingin *-r* brott af einhverjum ástæðum. Nú má hugsa sér að sama leið hafi verið farin í orðmyndinni í Atlamálum: **gerðir-at* > **gerði-at* > *gerði-t*. Þessi mynd er þá ekkert frábrugðin myndunum *deili-t* og *kvelj-at*, og þetta rennir enn frek-

² Kock rekur skýringar ýmissa manna á því hvernig beri að túlka þessar línur en hafnar þeim öllum því hann telur sögnina hljóta að vera jákvæða.

³ Sjá t.d. Noreen 1923:365 og Iversen 1973:115.

ar stoðum undir þá tilgátu að þær myndir séu ekki boðháttarmyndir, því að *gerði-t* getur merkingarinnar vegna ekki talist boðháttarmynd. Sérkennilegar myndir sagnarinnar *þykja* í Helgakviðu Hundingsbana I 46 og Helgakviðu Hundingsbana II 24 eiga heima hér líka. Þar koma fyrir myndirnar *þykkj-at* og *þykki-t* í stað *þykkir-at* í 3.p.et.⁴

Í germynd, án neitunarviðskeytis, enda allar þessar sagnir á *-ir*, en þegar neitunarviðskeyti bætist við bólar ekkert á *r*-inu. Viðskeytið bætist þá aftan við sérhljóð og fær myndina *-t*: *deilir* > *deili+(a)t* > *deili-t*; eða aftan við hálfserhljóð og fær myndina *-at*: *kvelir* > *kveli+(a)t* > *kvelj-at*. Hin dæmin fara svo aðra hvora leiðina. *Gerði-t* og *þykki-t* fara sömu leið og *deil-it*, en *þykkj-at* sömu leið og *kvelj-at*.⁵

Myndin *gerði-t* er þá 2.p. með neitunarviðskeyti. Svo er einnig um leiðréttinguna sem getið var í upphafi. Hún getur staðist málfræðilega, en er óþörf.⁶

Merking 5. og 6. línu er samkvæmt þessu: 'þú varst svo svikul, þú þáðir ekkert'. Það kemur ágætlega heim við það sem á undan er komið í kvæðinu. Guðrún Gjúkadóttir hefur látið sér fátt finnast um ríkidæmi Atla, og þarna nýr hann henni því um nasir að hún hafi ekki viljað þiggja neitt.

4. Rúnakefli frá bryggjunni í Björgvin

Meðal rúnaristna, sem fundist hafa í bryggjunni í Björgvin, er rista á ferköntuðu kefli, mjög sködduðu, merkt N B265 (Liestøl 1964:35–37, *Rundata*). Hún er talin vera frá síðari hluta 13. aldar eða um 1300 (Liestøl 1964:37). Hluti

⁴ Vera má að myndin *þykkj-at* í Helgakviðu Hundingsbana I eigi að vera 3.p.ft. Það er reyndar frekar ósennilegt, því að ópersónulegar myndir eru oftast í 3.p.et. Þar að auki er nær samhljóða vísuorð í Helgakviðu Hundingsbana II og þar er greinilega eintala. Ef þetta er hins vegar fleirtala er ekkert athugavert við myndina.

⁵ Um þessar myndir og ástæðurnar fyrir þeim, sjá Katrín Axelsdóttir 2001:41–42. Ekki var algilt að *r* félli brott. Í eddukvæðum eru sex dæmi um að *r* haldist á undan neitunarviðskeyti: *lifir-a* (Atlakviða 26 og Atlamál 61), *kveðir-a* (Lokasenna 16), *skyldir-a* (Lokasenna 22), *máttir-a* (Lokasenna 62) og *mæltir-a* (Völundarkviða 37). Í dróttkvæðum eru þrjú dæmi um *samir-a* (lesbrigðið *samir-at* kemur tvisvar fyrir) og eitt um *þykkir-a* (lesbrigðið *þykkj-at* kemur tvisvar fyrir) (Katrín Axelsdóttir 2001:51). Þarna er langoftast um viðskeytið *-a* að ræða. Hugsanlega má greina þarna einhvers konar mun á notkun *-a* og *-(a)t*. Ef *-(a)t* bætist við sögnina gat persónuendingin fallið brott, og *gerði* það oftast, en það var ekki hægt ef *-a* var valið.

⁶ Eins og fram kom í nmgr. 5 eru fá dæmi um endinguna *-ir* á undan *-at*. Leiðréttingin *gerðir-at* er því ekki aðeins óþörf. Hún er einnig fremur ósennileg.

ristunnar er undir ljóðahætti. Þetta er eina örugga dæmið sem fundist hefur um ljóðahátt utan Íslands.⁷ Vísan er þannig (*Rundata*):

**sæl.ekþapóttomk.eruitsatomk.ihia.okkomatokkar:m.ameþal.iuirn
e.undir:sakaþaatek.umokat**

Þetta hefur verið umritað á þessa leið (*Rundata*, sbr. Liestøl 1964:35):⁸

Sæll ek þá þóttumk
er vit sátumk í hjá,
ok komat okkar maðr á meðal.
Yfir né undir
sakaðatk um okkart [ráð?]

Þarna kemur fyrir myndin *kom-at*. Hún er kunnugleg. Sérkennilegri mynd er í fimmta vísuorði, „sakaþaatek“. Hún hefur verið umrituð *sakaðatk*. Þarna hlýtur einnig að vera neitunarviðskeyti.⁹ Menn virðast hafa séð þarna sögnina *saka*, 1.p.et. í þátíð, viðskeytið *-at* og síðan persónuviðhengið *-k*. Reyndar stendur *ek* í ristunni, en ekki *-k*, en í umritun hefur ekki verið tekið tillit til þess. Þetta er með öllu ósennilegt. Í eddukvæðum er viðskeytið *-at* aldrei á undan viðhenginu *-k*. Í þeirri stöðu er alltaf myndin *-a* (Katrín Axelsdóttir 2001:36). Í öðru lagi kemur persónuviðhengið ævinlega á undan neitunarviðskeytinu, þótt það sé stundum endurtekið í lokin. Þarna ætti þá fremur að standa *sakaðigak*, en *-i* kemur í stað þátíðarendingarinnar *-a* í myndum sem þessum. Í þriðja lagi kemur merkingin illa heim: ‘ég saka ekki

⁷ Bent hefur verið á orðalagslíkindi við rúnavísuna í Hamdismálum 21 og í lausavísu kenndri Gísla Súrssyni (Liestøl 1964:36). Fyrri dæmið er „Sæll ec þá þóttomc“. Síðara dæmið er „komz þar maþr i milli/min eþa hans at vini“, og í öðru handriti „komz ei maþr a milli/min ne hans at vini“ (*Den norsk-islandske skjaldedigtning* 1912 A I:101). Við þetta má bæta að í Hávamálum 106 kemur fyrir „yfir oc undir“. Það er andstæða við *yfir né undir* á rúnakeflinu. Vísan á keflinu og Hávamál eru ort undir sama bragarhætti. *Yfir ok undir* í Hávamálum myndar heilt vísuorð. Því getur verið að *yfir né undir* á keflinu sé einnig heilt vísuorð.

⁸ Liestøl (1964:35) umritar fyrsta orðið *Sæl(t)*, enda óljóst hvort þarna er karlkyn eða kvenkyn.

⁹ Færa má rök fyrir því að þarna sé neitunarviðskeyti. Ef í vísunni er neitunin *né* af flokki 4 (sjá um Grípisspá 49 í 5. kafla) væri merking 4. línu ‘hvorki yfir né undir’ eins og búast mætti við. Flokkur 4 er hins vegar sárasjaldgæfur. Flokkur 2 kemur varla til greina. Merkingin væri þá ‘yfir en ekki undir’. Hér er því líklega um *né* af flokki 3 að ræða. Í honum er *né* ásamt öðru neitunarorði, t.d. neitunarviðskeyti. Merkingin væri ‘hvorki ... né’. Það er því mjög sennilegt að í 5. línu sé einhver neitun og þarna virðist ekkert annað koma til greina en neitunarviðskeytin *-a* eða *-(a)t*.

um okkart ráð'. Orðið *okkart* er síðasta orðið í línunni.¹⁰ En *ráð* er skýringartilraun.

Sögnin *sjá* hefur líka komið til álita, sbr. norska þýðingu ristunnar í *Run-data*: „Ikke noe sted (verken over eller under) så jeg om vår [tilstand] at ...“. Þá væri engu líkara en viðskeytið væri tvítekið, *sák-at-at*. Það væri einsdæmi.¹¹

Þá má reyna aðra leið. Sögnin *sjá* kemur til greina ef það sem á eftir kemur er skýrt á annan hátt. Í ristunni stendur „sakaþaatek“. Giska má á að fyrst standi *sák-at*. Síðan má giska á að standi *átek*, og aftan á það vanti *t eða ð*. Orðið *átek*, *átekð* er þekkt: *átekja*, *átek* „prop. touching; in pl. metaph. disposition for or against a thing, liking or disliking, ... cp. taka vel, illa á e-u“ (Cleasby & Vigfusson 1874:47, sbr. *Ordbog over det norrøne prosasprog* 1995 1:687). Í nútímamáli er orðið notað í sambandinu *að bíða átekta*.

Hér er að vísu ekki fleirtala en merkingin kemur vel heim: *sák-at átek um okkart* 'ég sá ekki að okkar [málum, stöðu] væri andmælt'.¹² Fyrir fram hefði mátt búast við að merkingin væri eitthvað á þessa leið. Enginn sæi ljóð á ráði skötuþjúanna í vísunni. Ef þessi skýring stenst þarf ekki að bæta við neinu til þess að hrynjandinn verði rétt. Nú kemur einnig höfuðstafur á réttan stað í fimmta vísuorði.

Óvíst er hvort sjötta vísuorðið er á annarri hlið keflisins. En þar er textinn svo ólæsilegur að varla verður getið í eyðurnar.

Vísan er þá á þessa leið:

Sæl(l) ek þá þóttumk
er vit sátumk í hjá,
ok kom-at okkar maðr á meðal.
Yfir né undir
sák-at átek um okkart
...

¹⁰ Verið getur að þetta eigi að lesa *okkat* eins og stendur í ristunni. Myndin *okkat* er þekkt, sjá Noreen 1923:222.

¹¹ Reyndar eru í dróttkvæðum nokkur dæmi um myndir sem fljótt á litið virðast hafa tvítekin viðskeyti, fyrst *-at* og svo *-a* (Katrín Axelsdóttir 2001:60–61). Sennilegra er þó að þau séu til komin fyrir misskilning í afritum og flest eru í ritum sem eru mun yngri en ristan frá Björgvin.

¹² Nafnorð væri hér undanskilið, sbr. *una glaður við sitt, fá sínu framgengt*.

5. Grípisspá 49

Grípisspá, 49. vísa, hljóðar svo:

‘Mun fyr reiði
rík brúðr við þik
né af oftrega
allvel skipa;
viðr þú góðri
grand aldregi,
þó ér víf konungs
vélom beittoð.’

Vísan er svar Grípis við spurningu Sigurðar Fáfnisbana um hvort Brynhildur hafi logið á hann. Brynhildur er í vísunni kölluð *rík brúðr* og *víf konungs*. Orðaröðin í fyrri hlutanum hefur þótt nokkuð snúin. Þetta hefur verið tekið saman þannig: *rík brúðr mun fyr reiði af oftrega né allvel skipa við þik*: ‘hin völduga kona mun vegna reiði og mikillar sorgar ekki breyta vel við þig’ (Eddukvæði 1976:317). Þá er neitunin talin eiga við sögnina *skipa*. Þetta væri óvenjulega flókin setningafræði í kvæði með fornyrðislagi. Enn fremur vantaði samtengingu milli forsetningarliðanna í *fyr reiði af oftrega*. En fleira er við þetta að athuga.

Þá er að líta á neitunarorðin *ne* og *né*. Í íslenskum handritum er jafnan ritað „ne“ en í útgáfum er oftast prentað „né“. Talið er að um sé að ræða tvö orð með ólíkan uppruna, annars vegar setningarneitunina *ne* (< germ. **ni*, sbr. lat. *ne*) og hins vegar neitunartenginguna *né* (< **nih*, sbr. gotn. *nih*, lat. *nec*, *neque*). Í fyrra tilvikinu er talið að sérhljóðið hafi verið stutt því að neitunin *ne* var áherslulaus (sbr. flokk 1 hér á eftir) og sérhljóðið hefði því ekki getað lengst; auk þess er áhersluleysi forsenda breytingarinnar *ni* > *ne* (sbr. Grønvik 1997:16–17). Í síðara tilvikinu hlýtur sérhljóðið að hafa verið langt, því að við brottfall á *h* varð uppbótarlenging (Grønvik 1997:17).

Ne og *né* koma fyrir í fimm mismunandi stöðum, samkvæmt Grønvik (1997:11–16). Hér verður gerð stuttlega grein fyrir fjórum fyrstu flokkunum:

- (1) Áherslulaust *ne* stendur næst á undan sögn í persónuhætti og neitar þar með allri setningunni:

sól þat *ne* vissi, hvar hon sali átti (Völuspá 5)¹³

¹³ Í Edda I 1962 er prentað *né*.

- (2) *Né* stendur fremst í setningu eða setningarlið og gegnir tengihlutverki. Engin önnur neitun fer á undan, og það sem á eftir fer hefur því jákvæða merkingu. Neitunina má þýða með 'og ekki' eða 'en ekki':

hófo mic, *né* drecþo, hávar báror (Guðrúnarhvöt 13)

- (3) Hér er sams konar staða og í flokki 2, en í næstu setningu eða setningarlið á undan *né* er önnur neitun. Merkingin er þá 'ekki A og ekki B (heldur)', eða 'hvorki A né B'. Fyrri neitunin getur verið af hvaða gerð sem er. Stundum getur þurft að umorða. Fyrri neitunin kemur þá á eftir *né* en lendir fyrir framan við samantekt.

(a) *ne ... né*: mey hann *ne* grætir, *né* mannz kono (Lokasenna 37)¹⁴

(b) *-al/-a)t ... né*: segita meyiom *né* salþjóðom (Völundarkviða 22)

(c) *hvárki ... né*: unðir þú *hvárki* úti *né* inni (Guðrúnarkviða in fyrsta 17)

- (4) Formlega séð er þessi flokkur eins og flokkur 2, engin neitun í fyrri lið en síðari liður tengdur með *né*. Merking beggja liðanna er samt neikvæð:

scósmiðr þú verir *né* szeptismiðr (Hávamál 126)

Reglan er sú að neiti *ne* sögn (flokkur 1) þá stendur neitunin nánast alltaf næst á undan sögninni.¹⁵ Í Grípiþspá 49 er þó ekki svo. Þarna væru því frávik á ferðinni.

Þá er að líta á aðra skýringarleið. Í flokki 2 var tengingin *né* á eftir jákvæðum fyrri lið, sbr. „hófo mic, *né* drecþo, hávar báror“ (Guðrúnarhvöt 13). Þarna kemur fram andstæða, aðeins síðari liðnum er neitað. Grønvik (1997:12) telur þessa neitun í Grípiþspá til flokks 2 en skýrir vísuna ekki frekar enda varla tækifæri til þess. Ef neitunin telst til flokks 2 er samt nauðsynlegt að skýra hvernig vísan hangir saman. Ég tel að þarna eigi að taka saman: *Fyr reiði né af oftrega mun rík brúðr allvel skipa við þik*. Merking fimm fyrstu orðanna væri þá 'fyrir reiði sakir en ekki harms'. Enn fæst engin skynsamleg merking í vís-

¹⁴ Í *Edda* I 1962 eru bæði dæmin rituð *né*.

¹⁵ Um undantekningu frá þessu í dróttkvæðum, sjá Katrín Axelsdóttir 2001:123.

una því að *allvel skipa við e-n* virðist hafa jákvæða merkingu, ‘gera vel við’ eða eitthvað í þá veru. Sijmons og Gering (1927–1931 II:158) segja sambandið *skipa við e-n* aðeins koma fyrir hér og þeir segja það merkja ‘mit jemand verfahren, jemand behandeln’. En merkingin gæti verið önnur. Dæmi er um að sögnin *skipa* (reyndar *skipa upp*) merki ‘udbetale’ og í Sturlungu segir: *var þá upp skipat allri þeirri sekt, er Hrafn átti at gjalda Þorgils* (Fritzner 1883–1896 III:336).

Ef *skipa* hefur þessa merkingu í Grípisspá verður merking vísunnar ljós: ‘Brynhildur endurgeldur þér (svikin) rækilega, ekki vegna harms heldur af heift.’ Grípir heldur síðan áfram að spá og segir að Sigurður vinni Brynhildi á hinn bóginn aldrei mein þótt hann hafi beitt hana vélum. Með þessari skýringu koma í ljós hliðstæður í fyrri og síðari helmingi vísunnar: Brynhildur er reið en ekki buguð; Sigurður sveik hana en vann henni ekki mein.

6. Hamdismál 13

Í Hamdismálum, 13. vísu, segir:¹⁶

Svaraði inn sundrmæðri,
svá qvaz veita mundo
fulting fröndom,
sem fótr qðrom.
‘Hvat megi fótr
fæti veita,
né holdgróin
hönd annarri?’

Hinn sundurmæðri er Erpur, hálfbróðir Hamdis og Sörla, sona Guðrúnar Gjúkadóttur. Erpur heitir bræðrunum fulltingi sínu í fyrri hluta vísunnar. Í síðari hlutanum tekur síðan annaðhvort Hamdir eða Sörli til máls. Skýrendur (sjá t.d. Sijmons & Gering 1927–1931 II:434 og Jón Helgason 1967:111) hafa talið að þarna sé eitthvað aflagað því að bæði er talað um hönd og fót.¹⁷ Erpur

¹⁶ Í útgáfum er þetta oftast talin 14. vísa.

¹⁷ Sumar skýringar þessarar vísu kunna að bera þess merki að skýrendur hafi reynt að samræma hana efnislega frásögnum af bræðrunum þremur í Skáldskaparmálum og Völsunga sögu. Um tengsl Hamdismála við þessi rit og fleiri, sjá Dronke 1969 I:199–202.

minntist aðeins á fót og að efni víshelminganna hefði átt að standast á. Svo þarf þó ekki að vera.

Hér má líta á merkingu tengingarinnar *né* í flokki 2, eins og hún var rakin hér að ofan, þ.e. 'og ekki', 'en ekki'. Þá má skilja vísuna: 'Hvað er það sem fótur getur veitt fæti en holdgróin hönd getur ekki veitt annarri hendi?' Holdgrónar hendur vísa hugsanlega til Hamdis og Sörla og hins nána skyldleika þeirra. Kannski er verið að spyrja hvað Erpur geti veitt Hamdi og Sörla, en Hamdir og Sörli geti ekki veitt hvor öðrum. Merking línanna er þá: 'Í hverju er fulltingi þitt fremra liðveislu okkar hvors við annan?'¹⁸

HEIMILDIR

- Dronke, Ursula. 1969. *The Poetic Edda* I. Heroic Poems. Oxford.
Edda. Herausgegeben von Gustav Neckel. I. Text. Dritte, umgearbeitete Auflage von Hans Kuhn. Heidelberg, 1962.
Edda. Erster Band. Heldendichtung. Übertragen von Felix Genzmer. Düsseldorf, 1975.
Edda Sæmundar hinns fróða II. Havnæ, 1818.
Eddukvæði. Ólafur Briem annaðist útgáfuna. Reykjavík, 1976.
 Grönvik, Ottar. 1997. Tanker omkring et etterlatt manuskript av Ingerid Dal: negasjonssystemet i eldste norrønt (eddadikt og skaldekvað). *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 15:3–30.
 Iversen, Ragnvald. 1973. *Norrøn grammatikk*. Oslo.
 Jón Helgason. 1967. *Kviður af Gotum og Húnum*. Hamdismál, Guðrúnarhövót, Hlökkskviða með skýringum. Reykjavík.
 Katrín Axelsdóttir. 2001. Nokkrar neitanir í forníslensku. Ritgerð til M.A.-prófs í íslenskri málfræði. Háskóli Íslands.
 Kock, Ernst A. 1922. Bidrag til eddatolkningen. *Arkiv för nordisk filologi* 38:269–294.

¹⁸ Í skýringum við vísuna segir Jón Helgason (1967:111): „Með spurningunni er ætlað til neitandi svars, að fótur geti ekki veitt fæti; þessvegna er haldið áfram: *né* ...“. Sijmons og Gering (1927–1931 I:224) telja einnig að *né* sé til merkis um að vænst sé neikvæðs svars. Þeir þýða línurnar 'es kann doch wohl ein fuß dem andern nich hilfe leisten noch eine hand der andern?' Dronke (1969 I:164) þýðir línurnar 'How can a foot help a foot, or a hand grown from the body's flesh help a hand?'. Samkvæmt þessu er ekki eiginleg neitunarmerking í vísunni sjálfri, heldur gefið í skyn að svarið verði neikvætt. Ef þessi notkun á *né* var til í raun og veru hefur hún verið sjaldgæf. Um hana virðist aðeins hafa fundist eitt annað dæmi, í Skírnismálum 17 (sjá Sijmons & Gering 1927–1931 I:224). Merkingin þar er þó ekki ótvíræð, frekar en í Hamdismálum. Samkvæmt skýringunni sem stungið var upp á hér að ofan er í vísunni tengingin *né* af algengri gerð. Merkingin stenst ágætlega svo framarlega sem menn leiða hjá sér aðrar gerðir sögunnar um Hamdi, Sörla og Erp og tengsl þeirra gerða við Hamdismál. Í þeim gerðum er mörgu lýst á annan veg en í Hamdismálum og tengsl frásagnanna eru á huldu. Í Skáldskaparmálum og Völsunga sögu eru Hamdir, Sörli og Erpur t.d. albræður. Hér hefur eingöngu verið litið á texta Hamdismála eins og hann er í Konungsbók.

- Liestøl, Aslak. 1964. Runer fra Bryggen. *Viking*. Tidsskrift for norrøn arkeologi XXVII:5–53.
- Noreen, Adolf. 1923. *Altisländische und altnorwegische grammatik*. Halle (Saale). *Den norsk-islandske skjaldedigtning* A I–II, B I–II. Udg. ved Finnur Jónsson. København og Kristiania, 1912–1915.
- The Poetic Edda*. Translated by Carolyne Larrington. Oxford, 1996.
- Rundata. Samnordisk runtextdatabas. <http://www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm>.
- Sijmons, B., H. Gering. 1927–1931. *Die Lieder der Edda* III. Kommentar I–II. Halle (Saale).

SUMMARY

1. The Old Icelandic system of negations, especially *-a*, *-(a)t*, and *ne*, *né*, has recently been the subject of detailed studies. On the basis of these studies interpretations are suggested for five texts. 2. *Grípisspá* 53, line 2, *mun-at* has been interpreted as 1st plural or 3rd plural. The latter is obviously correct. 'Fate can't be opposed.' 3. *Atlamál* 96, lines 5–6, are interpreted as follows: 'you were so deceitful, you didn't accept anything.' This fits the context. Guðrún Gjúkadóttir has shown contempt for Atli's wealth, and he accuses her of not having accepted anything. 4. A Norwegian runic inscription found in Bergen, N B265, is the only certain occurrence of *ljóðaháttir* outside Iceland. Line 5 is probably to be read as follows: *sák-at átekt um okkart* 'I didn't see that our [relationship] was objected to.' 5. *Grípisspá* 49, the first half of the verse. The following interpretation is suggested here: 'Brynhildr repays you [your deceit], not because of sorrow but because of anger.' According to this, there are parallels between the first and the second half of the verse. Brynhildr is angry, but not overcome; Sigurðr cheated her, but did her no harm. 6. *Hamdismál* 13 (14). The second half of the verse is probably to be interpreted as follows: 'In what way is your help better than the help we give to each other?'

Katrín Axelsdóttir
Íslenskuskor
Heimspékideild Háskóla Íslands
Nýja-Garði við Sæmundargötu
101 Reykjavík
katax@hi.is